Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΡΑΝΤΟΥ
της 14ης Ιουνίου 2022 [1]

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-702/20 και C-17/21

SIA «DOBELES HES» (C-702/20)
Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (C-17/21)
παρισταμένων των:
Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija,
Ekonomikas ministrija,
Finanšu ministrija,
SIA «GM»,
Ekonomikas ministrija,
Finanšu ministrija

[αίτηση του Augstākā tiesa (Senāts) (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Λεττονία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ – Υποχρέωση του δημόσιου παρόχου να εφοδιάζεται από παραγωγούς ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε τιμή υψηλότερη από την αγοραία τιμή – Αποζημίωση για τις μη εισπραχθείσες ενισχύσεις – Υφιστάμενη ενίσχυση – Νέα ενίσχυση – Υποχρέωση κοινοποίησης – Ενίσχυση ήσσονος σημασίας – Σώρευση – Καταλογισμός της αποζημίωσης στον προϋπολογισμό αρχής ο οποίος προορίζεται αποκλειστικώς για τους σκοπούς της ρυθμιστικής δραστηριότητας»

I. Εισαγωγή

1. Οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το Augstākā tiesa (Senāts) (Ανώτατο Δικαστήριο, Λεττονία) αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ σε σχέση με διατάξεις του λεττονικού δικαίου για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας από επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν ηλεκτρική ενέργεια σε υδροηλεκτρικούς σταθμούς.

2. Οι αιτήσεις αυτές υποβάλλονται στο πλαίσιο δύο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, της SIA «DOBELES HES» (ενάγουσας, αναιρεσίβλητης και ασκήσασας την αντίθετη αναίρεση στην υπόθεση C-702/20) και της SIA «GM» (ενάγουσας και αναιρεσίβλητης στην υπόθεση C-17/21) (στο εξής: ενάγουσες) και αφετέρου, της Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (ρυθμιστικής επιτροπής δημόσιων υπηρεσιών, Λεττονία, στο εξής: ρυθμιστική επιτροπή) που ανέκυψαν λόγω του ότι η αρχή αυτή δεν είχε καθορίσει, για το χρονικό διάστημα από την 1η Μαρτίου 2006 έως την 1η Απριλίου 2010, τη μέση τιμή πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας, η

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

οποία αποτελούσε τη βάση υπολογισμού της αυξημένης τιμής στην οποία δημόσιος φορέας, και συγκεκριμένα η εταιρία AS Latvenergo, αγόραζε το πλεόνασμα της παραγόμενης από τις ενάγουσες ηλεκτρικής ενέργειας. Οι ενάγουσες, θεωρώντας ότι ζημιώθηκαν από τη συμπεριφορά της ρυθμιστικής επιτροπής, ζήτησαν αποκατάσταση της ζημίας που είχαν υποστεί εξαιτίας του μη καθορισμού της ως άνω τιμής.

3. Τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλει το αιτούν δικαστήριο ενώπιον του Δικαστηρίου αφορούν τρία «κλασικά» ζητήματα του δικαίου κρατικών ενισχύσεων. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατ' αρχάς αν σε εθνικό μέτρο το οποίο συνίσταται στην αγορά της παραγόμενης υδροηλεκτρικής ενέργειας σε τιμή διπλάσια της μέσης τιμής πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας εμπλέκονται «κρατικοί πόροι», με αποτέλεσμα το μέτρο αυτό να μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση. Κατόπιν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η επιδίκαση αποζημίωσης από εθνικό δικαστήριο μπορεί να εξομοιωθεί με «κρατική ενίσχυση» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Τέλος, το ίδιο δικαστήριο θέτει μια σειρά ερωτημάτων σχετικά με τα κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση της συμβατότητας του ως άνω μέτρου με το δίκαιο της Ένωσης σε περίπτωση που τούτο χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Ο κανονισμός (ΕΕ) 1407/2013

4. Το τιτλοφορούμενο «Ενισχύσεις ήσσονος σημασίας» άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΕ) 1407/2013 [2] ορίζει τα εξής:

«1. Τα μέτρα ενίσχυσης που πληρούν το σύνολο των κριτηρίων που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό θεωρείται ότι δεν ανταποκρίνονται στο σύνολο των κριτηρίων του άρθρου 107 παράγραφος 1 [ΣΛΕΕ] και, συνεπώς, δεν υπόκεινται στην υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπεται στο άρθρο 108 παράγραφος 3 [ΣΛΕΕ].

2. Το συνολικό ποσό των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που χορηγούνται ανά κράτος μέλος σε μία ενιαία επιχείρηση δεν υπερβαίνει το ποσό των 200 000 ευρώ σε οποιαδήποτε περίοδο τριών οικονομικών ετών.

[…]»

5. Το άρθρο 5, παράγραφος 2, του ως άνω κανονισμού έχει ως εξής:

«Απαγορεύεται η σώρευση ενισχύσεων ήσσονος σημασίας με άλλες κρατικές ενισχύσεις για τις ίδιες επιλέξιμες δαπάνες ή με κρατικές ενισχύσεις για το ίδιο μέτρο χρηματοδότησης υψηλού κινδύνου, αν η σώρευση αυτή οδηγεί σε υπέρβαση της υψηλότερης σχετικής έντασης ενίσχυσης ή του ποσού ενίσχυσης που έχει καθοριστεί με βάση τα συγκεκριμένα δεδομένα κάθε περίπτωσης σε κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορία ή απόφαση που έχει εκδώσει η Επιτροπή. […]»

[2] Κανονισμός της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (ΕΕ 2013, L 352, σ. 1).

6. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει, στο πλαίσιο των μεταβατικών διατάξεων, τα ακόλουθα:

«Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται σε ενισχύσεις οι οποίες έχουν χορηγηθεί πριν από την έναρξη ισχύος του, εφόσον η εκάστοτε ενίσχυση πληροί όλες τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό. Τυχόν ενισχύσεις οι οποίες δεν πληρούν τις εν λόγω προϋποθέσεις θα εξετάζονται από την Επιτροπή με βάση τα σχετικά πλαίσια κανόνων, κατευθυντήριες γραμμές και ανακοινώσεις.»

2. Ο κανονισμός (ΕΕ) 2015/1589

7. Το άρθρο 1 του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589[3] ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως:

β) "υφιστάμενη ενίσχυση":

i) με την επιφύλαξη […] του σημείου 3 και του προσαρτήματος του παραρτήματος IV της πράξης προσχώρησης […] της Λετονίας […], όλες οι ενισχύσεις οι οποίες υφίσταντο πριν από την έναρξη ισχύος της ΣΛΕΕ στα οικεία κράτη μέλη, δηλαδή καθεστώτα ενισχύσεων και μεμονωμένες ενισχύσεις που είχαν τεθεί σε εφαρμογή πριν και συνεχίζουν να εφαρμόζονται μετά την έναρξη ισχύος της ΣΛΕΕ στα οικεία κράτη μέλη·

ii) κάθε εγκεκριμένη ενίσχυση, δηλαδή τα καθεστώτα ενισχύσεων και οι μεμονωμένες ενισχύσεις που έχουν εγκριθεί από την Επιτροπή ή από το Συμβούλιο·

iii) κάθε ενίσχυση που θεωρείται ότι έχει εγκριθεί σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 6 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 659/1999 [4] ή το άρθρο 4 παράγραφος 6 του παρόντος κανονισμού ή πριν από τον [κανονισμό 659/1999] αλλά σύμφωνα με τη διαδικασία αυτή·

(iv) κάθε ενίσχυση που θεωρείται ότι είναι υφιστάμενη ενίσχυση σύμφωνα με το άρθρο 17 του παρόντος κανονισμού·

v) κάθε ενίσχυση που θεωρείται ως υφιστάμενη ενίσχυση εφόσον μπορεί να αποδειχθεί ότι όταν τέθηκε σε ισχύ δεν αποτελούσε ενίσχυση, αλλά στη συνέχεια έγινε ενίσχυση λόγω της εξέλιξης της εσωτερικής αγοράς και χωρίς να μεταβληθεί από το κράτος μέλος. Όταν ορισμένα μέτρα μετατρέπονται σε ενισχύσεις λόγω της ελευθέρωσης μιας δραστηριότητας από τη νομοθεσία της Ένωσης, τα μέτρα αυτά δεν θεωρούνται ως υφιστάμενη ενίσχυση μετά την ταχθείσα ημερομηνία ελευθέρωσης·

γ) "νέα ενίσχυση": κάθε ενίσχυση, δηλαδή τα καθεστώτα ενισχύσεων και οι μεμονωμένες ενισχύσεις, οι οποίες δεν αποτελούν υφιστάμενη ενίσχυση, καθώς και οι μεταβολές υφιστάμενων ενισχύσεων·

[…]»

[3] Κανονισμός του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2015, περί λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή του άρθρου 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2015, L 248, σ. 9).

[4] Κανονισμός του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 93 της συνθήκης ΕΚ (ΕΕ 1999, L 83, σ. 1).

8. Το άρθρο 2 του κανονισμού 2015/1589, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κοινοποίηση νέας ενίσχυσης», έχει ως εξής:

«1. Εκτός αν άλλως προβλέπεται σε κανονισμούς οι οποίοι θεσπίζονται με βάση το άρθρο 109 της ΣΛΕΕ ή άλλες συναφείς διατάξεις της, κάθε σχέδιο για τη χορήγηση νέας ενίσχυσης κοινοποιείται εγκαίρως στην Επιτροπή από το οικείο κράτος μέλος […]

[…]»

9. Το άρθρο 3 του ως άνω κανονισμού, το οποίο επιγράφεται «Ρήτρα αναστολής της εφαρμογής», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Οι ενισχύσεις που χρήζουν κοινοποίησης σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1, δεν τίθενται σε εφαρμογή παρά μόνον αφού η Επιτροπή λάβει, ή θεωρηθεί ότι έχει λάβει, απόφαση με την οποία εγκρίνει την εν λόγω ενίσχυση.»

10. Το άρθρο 17 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Παραγραφή για την ανάκτηση της ενίσχυσης», ορίζει τα εξής:

«1. Οι εξουσίες της Επιτροπής για ανάκτηση της ενίσχυσης υπόκεινται σε δεκαετή προθεσμία παραγραφής.

2. Η προθεσμία αυτή αρχίζει να προσμετράται από την ημέρα κατά την οποία η παράνομη ενίσχυση χορηγείται στον δικαιούχο είτε ως ατομική ενίσχυση είτε ως ενίσχυση βάσει ενός καθεστώτος ενισχύσεων. […]

3. Κάθε ενίσχυση της οποίας η περίοδος παραγραφής έχει εκπνεύσει θεωρείται ως υφιστάμενη ενίσχυση.»

3. Η οδηγία 2002/20/ΕΚ

11. Η αιτιολογική σκέψη 30 της οδηγίας 2002/20/ΕΚ[5] έχει ως εξής:

«Είναι δυνατόν να επιβάλλονται διοικητικές επιβαρύνσεις σε παρόχους υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της εθνικής κανονιστικής αρχής όσον αφορά τη διαχείριση του συστήματος αδειοδότησης και για τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης […]».

12. Το άρθρο 12 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διοικητικές επιβαρύνσεις», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Κάθε διοικητική επιβάρυνση που επιβάλλεται στις επιχειρήσεις οι οποίες παρέχουν δίκτυο ή υπηρεσία βάσει γενικής άδειας ή στις οποίες έχει χορηγηθεί δικαίωμα χρήσης:

α) συνολικά, καλύπτει μόνον τις διοικητικές δαπάνες που θα προκύψουν από τη διαχείριση, τον έλεγχο και την επιβολή του συστήματος γενικών αδειών […].

[5] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την αδειοδότηση δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (ΕΕ 2002, L 108, σ. 21), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 37, στο εξής: οδηγία 2002/20).

[…]»

Β. Το λεττονικό δίκαιο

13. Το άρθρο 40, παράγραφος 1, του Enerģētikas likums (νόμου για την ενέργεια), ως ίσχυε κατά το χρονικό διάστημα από την 1η Ιουνίου 2001 έως τις 7 Ιουνίου 2005, ορίζει τα εξής:

«Η αναγνωρισμένη επιχείρηση διανομής ηλεκτρικής ενέργειας αγοράζει από τους μικρούς υδροηλεκτρικούς σταθμούς το πλεόνασμα της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγουν, […], σε τιμή διπλάσια της μέσης τιμής πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας. Το αντίτιμο της αγοράς αυτής καθορίζεται στη συνέχεια από τη ρυθμιστική αρχή.»

14. Το άρθρο 30, παράγραφος 1, του Elektroenerģijas tirgus likums (νόμου για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας), ως ίσχυε κατά το χρονικό διάστημα από τις 8 Ιουνίου 2005 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2014, ορίζει τα εξής:

«Οι παραγωγοί οι οποίοι χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και άρχισαν τη δραστηριότητά τους πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου πωλούν την ηλεκτρική ενέργεια στον δημόσιο πάροχο βάσει των […] τιμών που ίσχυαν για αυτούς κατά την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου.»

15. Το άρθρο 30, παράγραφος 3, του ως άνω νόμου, ως ίσχυε κατά το χρονικό διάστημα από τις 8 Ιουνίου 2005 έως τις 14 Μαΐου 2008, προβλέπει τα ακόλουθα:

«[…] Το αντίτιμο της ως άνω αγοράς βαρύνει όλους τους τελικούς πελάτες ηλεκτρικής ενέργειας στη Λεττονία κατ' αναλογίαν της ηλεκτρικής ενέργειας που καταναλώνουν, εφόσον αγοράζεται από τον δημόσιο πάροχο τμήμα της παραγόμενης από ανανεώσιμες πηγές ηλεκτρικής ενέργειας ή εφόσον αντισταθμίζεται το κόστος που βάρυνε τον εν λόγω φορέα.»

16. Το άρθρο 29, παράγραφος 1, του likums «Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem» (νόμου για τις ρυθμιστικές αρχές των δημόσιων υπηρεσιών) ορίζει τα εξής:

«Η λειτουργία της ρυθμιστικής αρχής χρηματοδοτείται με έσοδα που προέρχονται από το εισπραττόμενο υπέρ του Δημοσίου τέλος ρυθμίσεως δημοσίων υπηρεσιών και από πληρωμές για τις παρεχόμενες από τη ρυθμιστική αρχή υπηρεσίες, οι οποίες προβλέπονται σε άλλες νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις.»

III. Οι διαφορές των κύριων δικών, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

17. Ήδη πριν από την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Λεττονίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Λεττονός νομοθέτης είχε θεσπίσει νομοθεσία για την προώθηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Ειδικότερα, το άρθρο 40, παράγραφος 1, του νόμου για την ενέργεια παρείχε στους μικρούς υδροηλεκτρικούς σταθμούς, επί μία οκταετία από την έναρξη λειτουργίας τους, το δικαίωμα να πωλούν το πλεόνασμα της ηλεκτρικής τους ενέργειας στην αναγνωρισμένη επιχείρηση διανομής ηλεκτρικής ενέργειας σε τιμή διπλάσια από τη μέση τιμή πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας. Η τιμή αυτή έπρεπε να καθορίζεται από τη ρυθμιστική επιτροπή.

18. Μετά την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Λεττονίας στην Ένωση, το πλεονέκτημα αυτό διατηρήθηκε με τον νόμο για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 8 Ιουνίου 2005. Επομένως, κατά την επίμαχη περίοδο, μεταξύ Μαρτίου 2006 και Σεπτεμβρίου 2008, οι παραγωγοί υδροηλεκτρικής ενέργειας (όπως οι ενάγουσες) είχαν το δικαίωμα να πωλούν το πλεόνασμα της παραγωγής τους στον δημόσιο πάροχο, ήτοι στην ανήκουσα σε ποσοστό 100 % στο Δημόσιο εταιρία Latvenergo, στην αυξημένη τιμή. Κατά την εθνική νομοθεσία, η μέση τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας καθοριζόταν από τη ρυθμιστική επιτροπή υπό την ιδιότητά της ως ρυθμιστικού φορέα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

19. Το 2010 το Latvijas Republikas Satversmes tiesa (Συνταγματικό Δικαστήριο, Λεττονία) έκρινε ότι, μεταξύ των ετών 2005 και 2010, ο υπολογισμός της αυξημένης τιμής από τη ρυθμιστική επιτροπή ήταν εσφαλμένος. Κατά συνέπεια, οι ενάγουσες, οι οποίες κατά το ως άνω χρονικό διάστημα εκμεταλλεύονταν υδροηλεκτρικούς σταθμούς, ζήτησαν από την εν λόγω αρχή αποζημίωση για τις ζημίες που είχαν υποστεί λόγω μη καθορισμού της οικείας τιμής[6], στη συνέχεια δε προσέφυγαν ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων κατά της επανειλημμένης άρνησης της αρχής να τις αποζημιώσει.

20. Με τις από 31 Μαΐου και 10 Ιουλίου 2019 αποφάσεις του, το Administratīvā apgabaltiesa (δευτεροβάθμιο διοικητικό δικαστήριο, Λεττονία) υποχρέωσε τη ρυθμιστική επιτροπή να καταβάλει στις ενάγουσες, αντιστοίχως, το ποσό των 3 406,63 ευρώ και των 662,26 ευρώ. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, την οποία είχε ζητήσει κατά τη διάρκεια των δικών, το ως άνω δικαστήριο εξάρτησε την καταβολή των ποσών αυτών από την αναβλητική αίρεση της κοινοποιήσεώς τους, ως κρατικών ενισχύσεων, στην Επιτροπή και της συγκατάθεσης ή της λογιζόμενης συγκατάθεσης της Επιτροπής.

21. Η ρυθμιστική επιτροπή άσκησε κατά των ως άνω αποφάσεων αναίρεση ενώπιον του Augstākā tiesa (Senāts) (Ανωτάτου Δικαστηρίου), αιτούντος δικαστηρίου. Το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία σε αμφότερες τις υποθέσεις και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα πανομοιότυπα και στις δύο υποθέσεις προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει να θεωρείται παρέμβαση του κράτους ή ενίσχυση που χορηγείται με κρατικούς πόρους κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ] η υποχρέωση που επιβάλλεται στον δημόσιο πάροχο να αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια από παραγωγούς που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές σε τιμή υψηλότερη από την αγοραία τιμή, εκμεταλλευόμενος την υποχρέωση του τελικού καταναλωτή να καταβάλλει τίμημα που να αναλογεί στην ηλεκτρική ενέργεια που καταναλώνει;

2) Έχει ο όρος “απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας” την έννοια ότι η εν λόγω απελευθέρωση πρέπει να θεωρείται συντελεσθείσα εφόσον συντρέχουν ορισμένα στοιχεία του ελεύθερου εμπορίου, όπως είναι για παράδειγμα η σύναψη συμβάσεων από τον δημόσιο πάροχο με προμηθευτές από άλλα κράτη μέλη; Αρχίζει η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας κατά τον χρόνο κατά τον οποίον ο νόμος παρέχει σε μέρος των καταναλωτών ηλεκτρικής ενέργειας (για παράδειγμα, στους συνδεδεμένους με το δίκτυο μεταφοράς καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας ή στους συνδεδεμένους με το δίκτυο διανομής μη οικιακούς καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας) το δικαίωμα να αλλάζουν πάροχο ηλεκτρικής ενέργειας; Τι επίπτωση έχει η εξέλιξη της ρυθμίσεως της αγοράς

[6] Η προβαλλόμενη ζημία αντιστοιχεί στη διαφορά μεταξύ του τιμήματος που καταβλήθηκε στις ενάγουσες από τον δημόσιο πάροχο και της τιμής στην οποία ο δημόσιος πάροχος θα έπρεπε να είχε αγοράσει την ηλεκτρική ενέργεια εάν η μέση τιμή πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας είχε καθοριστεί για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Μαρτίου 2006 και 30ής Νοεμβρίου 2007 στην περίπτωση της DOBELES HES και για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Μαρτίου 2006 και 30ής Σεπτεμβρίου 2008 στην περίπτωση της GM.

ηλεκτρικής ενέργειας στη Λεττονία, και ειδικότερα η επικρατούσα προ του 2007 κατάσταση, στην αξιολόγηση των ενισχύσεων που χορηγούνται στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας υπό το πρίσμα του άρθρου 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ] (για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα;

3) Αν στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ενίσχυση που χορηγείται στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας δεν συνιστά κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ], το γεγονός ότι η ενάγουσα δραστηριοποιείται σήμερα σε μια απελευθερωμένη αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και ότι η καταβολή αποζημιώσεως θα παρείχε σε αυτήν, εν τω παρόντι, πλεονέκτημα σε σχέση με άλλους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στη σχετική αγορά εξομοιώνει την αποζημίωση με κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ];

4) Αν στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ενίσχυση που χορηγείται στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας συνιστά κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ], εξομοιώνεται, στο πλαίσιο της εξέτασης των κρατικών ενισχύσεων που προβλέπει η ως άνω διάταξη, το αίτημα της ενάγουσας για την καταβολή αποζημιώσεως για τη ζημία που υπέστη λόγω μη ολοσχερούς ικανοποιήσεως του νομίμου δικαιώματος σε αυξημένη πληρωμή για το παραχθέν ηλεκτρικό ρεύμα με αίτημα λήψεως νέας κρατικής ενισχύσεως ή αίτημα για την πληρωμή τμήματος της κρατικής ενισχύσεως που δεν είχε καταβληθεί προηγουμένως;

5) Αν στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το αίτημα αποζημιώσεως πρέπει να θεωρηθεί, υπό το πρίσμα των παρελθουσών περιστάσεων, ως αίτημα καταβολής τμήματος κρατικής ενισχύσεως που δεν είχε καταβληθεί προηγουμένως, προκύπτει από το άρθρο 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ] ότι, εν τω παρόντι, για να κριθεί το ζήτημα της καταβολής της εν λόγω κρατικής ενισχύσεως, πρέπει να εξεταστεί η τρέχουσα κατάσταση της αγοράς και να ληφθεί υπόψη η ισχύουσα νομοθεσία (συμπεριλαμβανομένων των νυν υφιστάμενων περιορισμών προς αποφυγή της υπεραντιστάθμισης);

6) Έχει σημασία για την ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ το γεγονός ότι σε αντίθεση με τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, οι σταθμοί παραγωγής αιολικής ενέργειας ελάμβαναν κατά το παρελθόν πλήρη ενίσχυση;

7) Έχει σημασία για την ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ το γεγονός ότι μόνον ένα μέρος των υδροηλεκτρικών σταθμών στους οποίους χορηγήθηκαν ελλιπείς ενισχύσεις λαμβάνει σήμερα αποζημίωση;

8) Έχουν το άρθρο 3, παράγραφος 2, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, του [κανονισμού 1407/2013], και με δεδομένο ότι το ποσό της επίμαχης εν προκειμένω ενισχύσεως δεν υπερβαίνει το όριο των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας, την έννοια ότι για την εν λόγω ενίσχυση ισχύουν τα κριτήρια που προβλέπονται για τις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας; Έχει το άρθρο 5, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού την έννοια ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, λαμβανομένων υπόψη των προϋποθέσεων για την αποφυγή της υπεραντιστάθμισης που προβλέπονται στην απόφαση SA.43140 της Επιτροπής, ο χαρακτηρισμός της αποζημιώσεως ως ενισχύσεως ήσσονος σημασίας μπορεί να οδηγήσει σε ανεπίτρεπτη σώρευση ενισχύσεων;

9) Σε περίπτωση που γίνει δεκτό στην υπό κρίση υπόθεση ότι έχει χορηγηθεί/καταβληθεί κρατική ενίσχυση, έχει το άρθρο 1, στοιχεία β′ και γ′, του [κανονισμού 2015/1589], την έννοια ότι υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως στοιχειοθετείται νέα κρατική ενίσχυση και όχι υφιστάμενη κρατική ενίσχυση;

10) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ένατο ερώτημα, πρέπει, για την εκτίμηση του κατά πόσον η περίπτωση της ενάγουσας εξομοιώνεται με τις περιπτώσεις ενισχύσεων που θεωρούνται υφιστάμενες κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο β′, σημείο iv, του κανονισμού 2015/1589, να λαμβάνεται υπόψη μόνον η ημερομηνία πραγματικής καταβολής της ενισχύσεως ως χρόνος ενάρξεως της παραγραφής κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού;

11) Σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι χορηγήθηκε/καταβλήθηκε κρατική ενίσχυση, έχουν το άρθρο 108, παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ] καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, και το άρθρο 3 του κανονισμού 2015/1589 την έννοια ότι διαδικασία κοινοποιήσεως κρατικής ενισχύσεως, όπως η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση, κρίνεται δικαιολογημένη σε περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο δέχεται αίτημα αποζημιώσεως, υπό τον όρο της περιελεύσεως σε αυτό αποφάσεως της Επιτροπής η οποία να εγκρίνει την ενίσχυση, και διατάσσει το υπουργείο οικονομικών να κοινοποιήσει στην Επιτροπή την ενίσχυση για εμπορικές δραστηριότητες εντός προθεσμίας δύο μηνών από την έκδοση της αποφάσεως;

12) Έχει σημασία, για την ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ], το γεγονός ότι η αξίωση καταβολής αποζημίωσης στρέφεται κατά δημόσιας αρχής (της ρυθμιστικής επιτροπής) η οποία ουδέποτε είχε την υποχρέωση να φέρει τέτοιες δαπάνες, καθώς και το γεγονός ότι ο προϋπολογισμός της αρχής αυτής χρηματοδοτείται από κρατικά τέλη καταβαλλόμενα από τους παρόχους δημοσίων υπηρεσιών που εμπίπτουν στους ρυθμιζόμενους τομείς, τα οποία προορίζονται αποκλειστικά για τη ρυθμιστική δραστηριότητα;

13) Είναι συμβατό ένα καθεστώς αποζημιώσεως όπως το επίμαχο στην υπό κρίση υπόθεση με τις αρχές του δικαίου της Ένωσης που διέπουν τους ρυθμιζόμενους τομείς και ειδικότερα με το άρθρο 12 και την αιτιολογική σκέψη 30 της οδηγίας [2002/20];»

22. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η ρυθμιστική αρχή, η Λεττονική, η Γερμανική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή. Οι ως άνω μετέχουσες στη διαδικασία απάντησαν επίσης γραπτώς εντός της ταχθείσας προθεσμίας σε ερωτήσεις που έθεσε το Δικαστήριο κατ' εφαρμογήν του άρθρου 61, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Οι εν λόγω μετέχουσες στη διαδικασία καθώς και οι ενάγουσες και η Ισπανική Κυβέρνηση τοποθετήθηκαν επίσης προφορικώς κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση που διεξήχθη ενώπιον του τμήματος μείζονος συνθέσεως στις 29 Μαρτίου 2022.

IV. Νομική ανάλυση

A. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

23. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν ένα καθεστώς το οποίο υποχρεώνει τους δημόσιους παρόχους να αγοράζουν την ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές σε τιμή υψηλότερη από την αγοραία

τιμή, επιβάλλοντας στον τελικό καταναλωτή την υποχρέωση να χρηματοδοτεί τις πληρωμές αυτές, πρέπει να θεωρείται ως παρέμβαση του κράτους «ή με κρατικούς πόρους» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

24. Υπενθυμίζω ότι ο χαρακτηρισμός ενός μέτρου ως «κρατικής ενίσχυσης», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, προϋποθέτει τη συνδρομή τεσσάρων προϋποθέσεων και συγκεκριμένα, πρώτον, να πρόκειται για παρέμβαση εκ μέρους του κράτους ή με κρατικούς πόρους, δεύτερον, η παρέμβαση αυτή να είναι ικανή να επηρεάσει τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών, τρίτον, να παρέχει επιλεκτικό πλεονέκτημα στον αποδέκτη και, τέταρτον, να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό [7].

25. Το ερώτημα που υποβάλλεται στο Δικαστήριο αφορά μόνον την πρώτη εκ των προϋποθέσεων αυτών, ήτοι την ύπαρξη κρατικών πόρων. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, ένα μέτρο μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρατική παρέμβαση ή ενίσχυση χορηγούμενη με κρατικούς πόρους εφόσον πληρούνται δύο αυτοτελείς και σωρευτικές προϋποθέσεις: 1) το μέτρο να μπορεί να καταλογιστεί σε κράτος μέλος και 2) το μέτρο να χορηγείται άμεσα ή έμμεσα με κρατικούς πόρους [8].

26. Όσον αφορά, πρώτον, την προϋπόθεση της δυνατότητας καταλογισμού, πρέπει να εξεταστεί αν το κράτος μέλος έχει εμπλακεί στη λήψη του μέτρου. Η προϋπόθεση αυτή θεωρείται ότι πληρούται όταν το επίμαχο μέτρο έχει θεσπιστεί με νόμο ή κανονιστική πράξη [9]. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ο επίμαχος στις κύριες δίκες μηχανισμός αποζημίωσης θεσπίστηκε με νόμο και, ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρείται καταλογιστέος στο κράτος, γεγονός άλλωστε το οποίο δεν έχει αμφισβητηθεί από κανένα από τα ενδιαφερόμενα μέρη.

27. Δεύτερον, όσον αφορά την προϋπόθεση κατά την οποία το πλεονέκτημα πρέπει να χορηγείται με κρατικούς πόρους, επισημαίνεται ότι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ γίνεται δεκτό ότι εμπίπτει μόνον το πλεονέκτημα που χορηγείται άμεσα ή έμμεσα με κρατικούς πόρους [10].

28. Κατ' αρχάς επισημαίνω ότι, κατόπιν των γραπτών παρατηρήσεων της Επιτροπής επί του δεύτερου αυτού κριτηρίου, η Γερμανική Κυβέρνηση ζήτησε την εκδίκαση των υπό κρίση υποθέσεων από το τμήμα μείζονος συνθέσεως βάσει του άρθρου 16, παράγραφος 3, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά την εν λόγω Κυβέρνηση, η ως άνω εκδίκαση δικαιολογείται από το γεγονός ότι το ζήτημα των κριτηρίων που λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη «κρατικών πόρων» έχει μείζονα σημασία για την ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, η ως άνω κυβέρνηση φρονεί ότι αυτός καθαυτός ο φορολογικός χαρακτήρας ενός μέτρου δεν καθιστά κρατικούς τους εισπραττόμενους πόρους, σε αντίθεση με τη θέση που υποστηρίζει συναφώς η Επιτροπή. Αντιθέτως, αποφασιστικής σημασίας είναι το ότι οι εισπραττόμενοι πόροι τίθενται πράγματι στη διάθεση των δημόσιων φορέων ή των φορέων που τελούν υπό κρατικό έλεγχο. Κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση, ο φορολογικός χαρακτήρας αποτελεί, στο πλαίσιο σφαιρικής εκτιμήσεως, απλή ένδειξη για την ύπαρξη δημόσιου ελέγχου και εξουσίας διαθέσεως επί των εισπραττόμενων πόρων.

7 Απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2017, ΕΝΕΑ (C-329/15, EU:C:2017:671, σκέψη 17 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

8 Πρβλ. απόφαση της 16ης Μαΐου 2002, Γαλλία κατά Επιτροπής (C-482/99, EU:C:2002:294, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

9 Απόφαση της 28ης Μαρτίου 2019, Γερμανία κατά Επιτροπής (C-405/16 P, στο εξής: απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής, EU:C:2019:268, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

10 Απόφαση της 16ης Μαΐου 2002, Γαλλία κατά Επιτροπής (C-482/99, EU:C:2002:294, σκέψη 24).

29. Πριν τοποθετηθώ επί του ζητήματος αυτού, πρέπει να διαπιστώσω αν στο επίμαχο στις υποθέσεις των κύριων δικών μέτρο εμπλέκονται κρατικοί πόροι.

1. Η εκτίμηση του επίμαχου λεττονικού καθεστώτος υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου

30. Επισημαίνω εκ προοιμίου την πλούσια νομολογία που έχει αναπτυχθεί σχετικά με τα μέτρα στήριξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας τα οποία εφαρμόζονται από την πλειονότητα των κρατών μελών. Η νομολογία αυτή μας παρέχει χρήσιμες ενδείξεις για την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

31. Ειδικότερα, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι μέτρο το οποίο συνίσταται σε υποχρέωση αγοράς ενέργειας μπορεί να εμπίπτει στην έννοια της «ενισχύσεως» μολονότι δεν συνεπάγεται τη μεταβίβαση κρατικών πόρων [11]. Το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ καλύπτει όλα τα χρηματικά μέσα τα οποία μπορούν πράγματι να χρησιμοποιούν οι δημόσιες αρχές προς στήριξη επιχειρήσεων, χωρίς να έχει σημασία συναφώς αν τα μέσα αυτά περιλαμβάνονται μονίμως στην περιουσία του Δημοσίου. Επομένως, έστω και αν τα ποσά που αντιστοιχούν στο οικείο μέτρο ενισχύσεως δεν βρίσκονται διαρκώς στην κατοχή του Δημόσιου Ταμείου, το γεγονός ότι παραμένουν διαρκώς υπό δημόσιο έλεγχο και συνεπώς στη διάθεση των αρμόδιων εθνικών αρχών αρκεί για να χαρακτηρισθούν ως «κρατικοί πόροι» [12].

32. Το Δικαστήριο έχει κρίνει επίσης ότι κεφάλαια τα οποία τροφοδοτούνται μέσω υποχρεωτικών εισφορών επιβαλλόμενων από τη νομοθεσία των κρατών και των οποίων η διαχείριση και η κατανομή διέπεται από τη νομοθεσία αυτή μπορούν να θεωρούνται κρατικοί πόροι κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ακόμη και αν υπεύθυνοι για τη διαχείρισή τους είναι φορείς που διακρίνονται από τις δημόσιες αρχές [13]. Το κρίσιμο στοιχείο, συναφώς, έγκειται στο γεγονός ότι οι ως άνω φορείς έχουν επιφορτισθεί από το κράτος με τη διαχείριση ορισμένου κρατικού πόρου και δεν υπέχουν απλώς υποχρέωση αγοράς με τους δικούς τους χρηματικούς πόρους [14]. Συναφώς, πρέπει να υφίσταται σχέση μεταξύ, αφενός, του επίμαχου πλεονεκτήματος και, αφετέρου, της –δυνητικής τουλάχιστον– μειώσεως του κρατικού προϋπολογισμού [15]. Η σχέση αυτή υφίσταται οπωσδήποτε στην περίπτωση που ο νομοθέτης επιβάλλει στους τελικούς χρήστες την υποχρέωση καταβολής, βάσει αντικειμενικού κριτηρίου (για παράδειγμα, της κατανάλωσης ενέργειας), εισφοράς προς τη δημόσια αρχή. Η εισφορά αυτή, στην πράξη, εξομοιώνεται με φόρο. Το ίδιο ισχύει και αν η εισφορά εισπράττεται από άλλο φορέα πλην της δημόσιας αρχής, όπως τον διαχειριστή δικτύου [16].

33. Το Δικαστήριο στηρίχθηκε ιδίως στα ανωτέρω στοιχεία για να αποφανθεί ότι στα μέτρα που εξετάστηκαν σε σειρά υποθέσεων, οι οποίες παρουσιάζουν ομοιότητες με τις υποθέσεις των κύριων δικών, πρέπει να γίνει δεκτό ότι εμπλέκονται κρατικοί πόροι [17].

[11] Απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2017, ENEA (C-329/15, EU:C:2017:671, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[12] Απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2017, ENEA (C-329/15, EU:C:2017:671, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[13] Αποφάσεις της 2ας Ιουλίου 1974, Ιταλία κατά Επιτροπής, 173/73, EU:C:1974:71, σκέψη 35), και της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Association Vent De Colère! κ.λπ. (C-262/12, EU:C:2013:851, σκέψη 25).

[14] Απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Association Vent De Colère! κ.λπ. (C-262/12, EU:C:2013:851, σκέψεις 30 και 35 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[15] Απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής (σκέψεις 60 και 84 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[16] Αποφάσεις της 17ης Ιουλίου 2008, Essent Netwerk Noord κ.λπ. (C-206/06, στο εξής: απόφαση Essent Netwerk Noord κ.λπ., EU:C:2008:413, σκέψεις 45 έως 47 και 66), καθώς και απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής (σκέψεις 65 έως 71).

[17] Απόφαση Essent Netwerk Noord κ.λπ.. Βλ., επίσης, αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Association Vent De Colère! κ.λπ. (C-262/12, EU:C:2013:851), καθώς και της 15ης Μαΐου 2019, Achema κ.λπ. (C-706/17, EU:C:2019:407).

34. Πέραν των περιπτώσεων στις οποίες το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε κρατικός έλεγχος επί των επίμαχων πόρων, πρέπει επίσης να εξεταστούν οι περιστάσεις υπό τις οποίες το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπάρχει τέτοιος έλεγχος.

35. Ειδικότερα, με την απόφαση PreussenElektra, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν εμπλέκονται κρατικοί πόροι σε μέτρα με τα οποία το κράτος απλώς καθορίζει την ελάχιστη ή τη μέγιστη τιμή για την αγορά ή την πώληση ενός συγκεκριμένου προϊόντος ή υπηρεσίας [18]. Συνεπώς, το κράτος δεν ελέγχει ούτε διαθέτει κεφάλαια οσάκις ο νομοθέτης ρυθμίζει τις τιμές και καθορίζει, ενδεχομένως, τον τρόπο με τον οποίο επιμερίζεται μεταξύ των ενδιαφερόμενων ιδιωτικών φορέων η οικονομική επιβάρυνση που προκύπτει από την τιμή, χωρίς, κατά τα λοιπά, να παρεμβαίνει στη διαχείριση ή στον καθορισμό της χρήσης των κεφαλαίων. Στην περίπτωση αυτή, οι ιδιωτικοί φορείς διαχειρίζονται δικούς τους οικονομικούς πόρους και όχι κρατικούς πόρους.

36. Επιπλέον, δεν διαπιστώνεται ύπαρξη κρατικών πόρων όταν η προβλεπόμενη από τον νόμο επιβάρυνση μιας προκαθορισμένης κατηγορίας προσώπων (ήτοι των καταναλωτών) δεν είναι υποχρεωτική. Ειδικότερα, με την απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής το Δικαστήριο έκρινε ότι, για να μπορεί να γίνει λόγος για κρατικούς πόρους, η επιβάρυνση πρέπει να είναι υποχρεωτική de jure, υπό την έννοια ότι ο υποχρεωτικός της χαρακτήρας πρέπει να απορρέει από το εθνικό δίκαιο [19]. Κατά συνέπεια, εάν η εθνική νομοθεσία απλώς «καθιστά δυνατή» τη μετακύλιση της επιβάρυνσης σε συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων, δεν επιβάλλεται στην εν λόγω κατηγορία προσώπων «υποχρεωτική επιβάρυνση» και, ως εκ τούτου, οι πόροι που αντλούνται από την επιβάρυνση δεν καθίστανται κρατικοί πόροι.

37. Στο σημείο αυτό, το επίμαχο λεττονικό μέτρο πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των όσον προεκτέθησαν.

38. Επισημαίνω, πρώτον, ότι υπό το καθεστώς που είχε θεσπίσει η Λεττονική Κυβέρνηση η υποχρεωτική επιβάρυνση επιβαλλόταν μονομερώς από τον νομοθέτη σε όλους τους τελικούς καταναλωτές μέσω δεσμευτικής νομικής πράξης, με αποτέλεσμα να μπορεί να εξομοιωθεί με φορολογική επιβάρυνση [20].

39. Δεύτερον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι τη διαχείριση των ποσών που εισπράττονταν από τους τελικούς καταναλωτές και χρησιμοποιούνταν για την αγορά της παραγόμενης από ανανεώσιμες πηγές ηλεκτρικής ενέργειας είχε οργανισμός που τελούσε υπό δημόσιο έλεγχο, ήτοι η εταιρία Latvenergo, ανήκουσα σε ποσοστό 100 % στο Δημόσιο. Η εταιρία αυτή διαχειριζόταν τα κεφάλαια που εισέπραττε και τα κατένεμε μεταξύ των προμηθευτών ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σύμφωνα με τα κριτήρια που ορίζονταν στη λεττονική νομοθεσία. Το ότι η Latvenergo δεν διέθετε περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τον καθορισμό της χρήσης των εισπραττομένων κεφαλαίων (τα οποία πρέπει να χρησιμοποιούνται αποκλειστικώς για τους σκοπούς που προβλέπει το ως άνω καθεστώς) ουδόλως μεταβάλλει το γεγονός ότι όλες οι σχετικές αποφάσεις λαμβάνονται από τις δημόσιες αρχές [21].

40. Επιβάλλεται επομένως η διαπίστωση ότι, καθ' όλα τα στάδια της διαδικασίας διανομής των οικείων κεφαλαίων, ήτοι από τον χρόνο είσπραξής τους από τους τελικούς καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι την κατανομή τους μεταξύ των οικείων επιχειρήσεων, τα κεφάλαια τελούσαν συνεχώς υπό δημόσιο έλεγχο εντός ενός αυστηρά ρυθμισμένου πλαισίου.

18 Απόφαση της 13ης Μαρτίου 2001 (C-379/98, στο εξής: απόφαση PreussenElektra, EU:C:2001:160, σκέψεις 58 και 59).

19 Απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής (σκέψεις 70 και 71).

20 Βλ. σημείο 32 των παρουσών προτάσεων.

21 Πρβλ. απόφαση Essent Netwerk Noord κ.λπ. (σκέψεις 69 και 70).

41. Επισημαίνω ακόμη ότι, λαμβανομένων υπόψη των ως άνω χαρακτηριστικών, το λεττονικό καθεστώς διακρίνεται από τα καθεστώτα που αφορούσαν οι υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις PreussenElektra και Γερμανία κατά Επιτροπής. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του επίμαχου στις κύριες δίκες καθεστώτος, οι χρεώσεις για την αγορά καλύπτονται από δεσμευτική νομική πράξη, συγκεκριμένα υφίσταται υποχρεωτική επιβάρυνση που επιβάλλεται διά νόμου, σε αντίθεση με την επίμαχη στην υπόθεση Γερμανία κατά Επιτροπής επιβάρυνση. Επιπλέον, αντιθέτως προς το επίμαχο στην υπόθεση PreussenElektra καθεστώς, το οποίο προέβλεπε ότι η χρηματοδότηση των μέτρων στήριξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας προερχόταν αποκλειστικώς από ιδιωτικές πηγές, τα κεφάλαια που χρησιμοποιούνταν στο πλαίσιο του λεττονικού καθεστώτος για την αντιστάθμιση του κόστους που συνδεόταν με την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε τιμή υψηλότερη εκείνης που καθοριζόταν από το κράτος συγκεντρώνονταν από τους τελικούς καταναλωτές. Υπενθυμίζω ακόμη ότι η υποχρέωση αγοράς στο πλαίσιο του λεττονικού καθεστώτος επιβάλλεται σε συγκεκριμένο, εξ ολοκλήρου δημόσιο, φορέα και όχι σε ιδιωτικούς φορείς.

42. Βάσει των ανωτέρω στοιχείων, εκτιμώ ότι, με την επιφύλαξη της προσέγγισης που θα προκριθεί σε σχέση με το ζήτημα που ήγειρε η Γερμανική Κυβέρνηση, το λεττονικό καθεστώς εμπλέκει «κρατικούς πόρους» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Πράγματι, αφενός, όπως διευκρινίζω στο σημείο 38 των παρουσών προτάσεων, το καθεστώς χρηματοδοτείται από υποχρεωτική επιβάρυνση η οποία εξομοιώνεται με φόρο. Αφετέρου, όπως εξέθεσα στα σημεία 39 και 40 των παρουσών προτάσεων, η συγκέντρωση, η διαχείριση και η ανακατανομή των πόρων που χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση του καθεστώτος γίνεται από εταιρία ανήκουσα εξ ολοκλήρου στο Δημόσιο και τελούν επομένως ανά πάσα στιγμή υπό κρατικό έλεγχο.

2. Τοποθέτηση επί του ζητήματος που ήγειρε η Γερμανική Κυβέρνηση

43. Το ζήτημα που ήγειρε η Γερμανική Κυβέρνηση καταδεικνύει την πολυπλοκότητα που παρουσιάζει η ερμηνεία της έννοιας των «κρατικών πόρων», μεταξύ άλλων, στον τομέα της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Συγκεκριμένα, ζητούμενο για το Δικαστήριο είναι η εξεύρεση της χρυσής τομής μεταξύ, αφενός, του κινδύνου να εκφεύγουν ορισμένες περιπτώσεις του πεδίου εφαρμογής των σχετικών ρυθμίσεων, που θα είχε ως συνέπεια το δίκαιο της Ένωσης να δέχεται τη δημιουργία πολύπλοκων διευθετήσεων οι οποίες θα καθιστούσαν δυνατή την καταστρατήγηση των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων και, αφετέρου, του κινδύνου ενός υπέρμετρα ευρέος πεδίου εφαρμογής των σχετικών ρυθμίσεων που θα απέρρεε από τον χαρακτηρισμό ως κρατικών ενισχύσεων μέτρων στήριξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας τα οποία δεν συνεπάγονται τη χρήση κρατικών πόρων.

44. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει επιληφθεί μιας σειράς υποθέσεων σχετικών με καθεστώτα στήριξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας τεθέντα σε εφαρμογή από τα κράτη μέλη. Το καθοριστικό στοιχείο που προκύπτει από τη νομολογία αυτή είναι ότι, για να διαπιστωθεί η ύπαρξη κρατικών πόρων, τα εμπλεκόμενα κεφάλαια πρέπει να τελούν διαρκώς υπό δημόσιο έλεγχο και να είναι πράγματι στη διάθεση του κράτους. Με άλλα λόγια, η ύπαρξη κρατικών πόρων εξαρτάται από τον βαθμό ελέγχου που ασκεί το κράτος στα εμπλεκόμενα κεφάλαια.

45. Το στοιχείο αυτό μας επιτρέπει, πρώτον, να αποκλείσουμε την εφαρμογή των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων όταν το κράτος δεν ασκεί έλεγχο στα εμπλεκόμενα κεφάλαια. Τούτο συμβαίνει, για παράδειγμα, όταν ένα καθεστώς στήριξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

προβλέπει ότι τα κεφάλαια ιδιωτικής προέλευσης κατανέμονται μεταξύ των επιχειρήσεων χωρίς τα κεφάλαια αυτά να τίθενται στη διάθεση του κράτους, όπως στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση PreussenElektra.

46. Δεύτερον, από τη νομολογία που υπομνήσθηκε στα σημεία 31 και 32 των παρουσών προτάσεων προκύπτει ότι η προϋπόθεση του ελέγχου των κρατικών πόρων θεωρείται ότι πληρούται σε δύο περιπτώσεις και συγκεκριμένα, αφενός, όταν το επίμαχο μέτρο αφορά κεφάλαια που προέρχονται από φόρους ή από άλλες υποχρεωτικές επιβαρύνσεις όπως εισφορές ή χρεώσεις που διοχετεύονται στον κρατικό προϋπολογισμό και μπορούν ως εκ τούτου να εξομοιωθούν με φόρο και, αφετέρου, όταν η εθνική νομοθεσία επιβάλλει την καταβολή εισφοράς και η διαχείριση και ανάλωση των κεφαλαίων που προκύπτουν εξ αυτής διενεργείται από το κράτος ή από φορέα που ενεργεί για λογαριασμό και υπό τον έλεγχο του κράτους.

47. Πρόκειται για δύο σωρευτικές προϋποθέσεις; Αυτό είναι, κατ' ουσίαν, το ζήτημα που θέτει η Γερμανική Κυβέρνηση. Κατά τη γνώμη μου, η απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να είναι αρνητική.

48. Εκτιμώ ότι η νομολογία του Δικαστηρίου έχει την έννοια ότι, όταν υπάρχουν κεφάλαια που προέρχονται από φόρους ή από άλλες επιβαρύνσεις, εισφορές ή χρεώσεις που επιβάλλονται μονομερώς από τον νομοθέτη σε όλους τους τελικούς καταναλωτές μέσω δεσμευτικής νομικής πράξης και μπορούν ως εκ τούτου να εξομοιωθούν με φόρο, τα κεφάλαια αυτά έχουν πάντοτε κρατικό χαρακτήρα –ο οποίος προδήλως ενυπάρχει εγγενώς στην έννοια του «φόρου»–, με αποτέλεσμα να θεωρείται ότι πληρούται η προϋπόθεση σχετικά με τον κρατικό έλεγχο των κεφαλαίων και τη θέση τους στη διάθεση του κράτους. Η γνώμη αυτή φρονώ ότι επιβεβαιώνεται επιπλέον από τη νομολογία του Δικαστηρίου [22].

49. Πλην όμως η ως άνω προϋπόθεση δεν είναι η μόνη βάσει της οποίας μπορεί να θεωρηθεί ότι σε ένα μέτρο εμπλέκονται κρατικοί πόροι. Ειδικότερα, η ύπαρξη κρατικών πόρων μπορεί επίσης να αποδειχθεί μέσω του δεύτερου κριτηρίου, βάσει του οποίου μπορεί να διαπιστωθεί ότι τα κεφάλαια που εισπράττονται δυνάμει νομοθετικής πράξεως τελούν πράγματι υπό κρατικό έλεγχο [23].

50. Εκτιμώ εξάλλου ότι το γεγονός ότι, σε ορισμένες υποθέσεις, το Δικαστήριο αποφάσισε να προβεί στην ανάλυση του δεύτερου αυτού κριτηρίου, μολονότι είχε προηγουμένως κρίνει ότι πρόκειται για φόρο, δεν πρέπει να εκληφθεί ως σιωπηρή αναγνώριση του σωρευτικού χαρακτήρα των δύο προϋποθέσεων, κατά τα υποστηριζόμενα από τη Γερμανική Κυβέρνηση. Υπενθυμίζω συναφώς ότι η ανάλυση στην οποία κλήθηκε να προβεί το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων στις προμνησθείσες υποθέσεις, αφορούσε μέτρα με ουσιώδεις διαφορές ως προς τη νομική και οικονομική τους πολυπλοκότητα. Επομένως, η ανάλυση «του συνόλου των περιστάσεων» ενός συγκεκριμένου μέτρου –για να επαναλάβω τη διατύπωση του Δικαστηρίου στην απόφαση Essent Netwerk Noord κ.λπ.– μπορεί να αποδειχθεί αναγκαία σε περιπτώσεις στις οποίες ο φορολογικός χαρακτήρας του επίμαχου μέτρου δεν μπορεί να συναχθεί κατά τρόπο σαφή και μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση. Ακόμη, η ανάλυση αυτή απαιτείται προφανώς όταν το επίμαχο μέτρο δεν είναι φόρος ή υποχρεωτική επιβάρυνση που μπορεί να εξομοιωθεί με φόρο.

[22] Βλ. απόφαση Essent Netwerk Noord κ.λπ. (σκέψεις 69 έως 75)· βλ. επίσης αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Association Vent De Colère! κ.λπ. (C-262/12, EU:C:2013:851, σκέψεις 21, 25, 28 έως 36)· της 15ης Μαΐου 2019, Achema κ.λπ. (C-706/17, EU:C:2019:407, σκέψεις 63 έως 67), καθώς και της 16ης Σεπτεμβρίου 2021, FVE Holýšov I κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-850/19 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2021:740, σκέψη 46).

[23] Για να θεωρηθεί ότι πληρούται η προϋπόθεση αυτή, πρέπει να αποδεικνύεται ότι η είσπραξη και διαχείριση των κεφαλαίων γίνεται από επιχείρηση η οποία τελεί υπό κρατικό έλεγχο.

51. Επισημαίνω περαιτέρω ότι το γεγονός ότι οι δύο αυτές «προϋποθέσεις» ισχύουν εναλλακτικώς επιβεβαιώνεται και από τη νομολογία του Δικαστηρίου. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη δική μου ερμηνεία της αποφάσεως Γερμανία κατά Επιτροπής[24], το Δικαστήριο έκρινε ότι όφειλε να επαληθεύσει τα λοιπά στοιχεία για τα οποία το Γενικό Δικαστήριο είχε δεχθεί στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ότι συνηγορούσαν υπέρ της κρατικής προέλευσης των πόρων[25], ακριβώς διότι η επίμαχη στην εν λόγω απόφαση επιβάρυνση ΕΕG δεν είχε τα ίδια χαρακτηριστικά με την προσαύξηση της τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας την οποία είχε εξετάσει το Δικαστήριο στην απόφαση Essent Netwerk Noord κ.λπ. (ήτοι τα χαρακτηριστικά φόρου). Επιπλέον, στην υπόθεση Achema κ.λπ.[26] το Δικαστήριο επισήμανε ότι τα κονδύλια που εισπράττουν υποχρεωτικώς οι διαχειριστές δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας από τους οικονομικούς φορείς και τους τελικούς καταναλωτές μπορούν να θεωρηθούν κρατικοί πόροι (σκέψεις 64 και 65 της ως άνω αποφάσεως) και, στη συνέχεια, διαπίστωσε, «εξάλλου», ότι ως προς τα κονδύλια αυτά, τα οποία κατανέμονται μεταξύ των δικαιούχων του καθεστώτος από φορέα υπό τον έλεγχο του Δημοσίου, ο οποίος δεν έχει καμία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τον καθορισμό και τη χρήση των ποσών των ως άνω κονδυλίων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι παραμένουν υπό δημόσιο έλεγχο (σκέψεις 66 και 67 της εν λόγω αποφάσεως).

3. Απάντηση επί του προδικαστικού ερωτήματος

52. Βάσει των προεκτεθέντων, εκτιμώ ότι στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η υποχρέωση που επιβάλλεται στον δημόσιο πάροχο να αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια από παραγωγούς που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές σε τιμή υψηλότερη από την αγοραία τιμή, εκμεταλλευόμενος την υποχρέωση του τελικού καταναλωτή να καταβάλλει τίμημα που να αναλογεί στην ηλεκτρική ενέργεια που καταναλώνει, πρέπει να θεωρείται ενίσχυση που χορηγείται με κρατικούς πόρους κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Β. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

53. Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί ποια στοιχεία καθιστούν δυνατό τον καθορισμό της ημερομηνίας απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη Λεττονία και σε ποιον βαθμό η προ του 2007 κατάσταση της εν λόγω αγοράς επηρεάζει την εκτίμηση ως προς την ύπαρξη κρατικής ενισχύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

54. Κατά τη Λεττονική Κυβέρνηση, το ερώτημα αυτό πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτο από το Δικαστήριο, δεδομένου ότι δεν μπορεί να επηρεάσει την έκβαση των διαφορών των κύριων δικών, στον βαθμό που η αποζημίωση την οποία αξιώνουν οι ενάγουσες πληροί τα κριτήρια της «κρατικής ενισχύσεως», ανεξαρτήτως του χρόνου της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

[24] Βλ. σκέψεις 65 έως 72 της αποφάσεως αυτής. Πρβλ., επίσης, απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2021, FVE Holýšov κ.λπ. (C-850/19 P, EU:C:2021:740, σκέψη 46).

[25] Ειδικότερα, στη σκέψη 72 της αποφάσεως Γερμανία κατά Επιτροπής, το Δικαστήριο μόνο αφού απέκλεισε την ύπαρξη «ειδικής εισφοράς», έκρινε ότι, «[κ]ατά συνέπεια», έπρεπε να εξακριβωθεί αν, βάσει των δύο άλλων στοιχείων που μνημονεύονταν (ήτοι του κρατικού ελέγχου επί των κεφαλαίων ή επί των διαχειριστών δικτύου) το Γενικό Δικαστήριο μπορούσε, «εντούτοις», να κρίνει ότι τα κεφάλαια που προέρχονται από την επιβάρυνση «ΕΕG» συνιστούσαν κρατικούς πόρους.

[26] Απόφαση της 15ης Μαΐου 2019, C-706/17, EU:C:2019:407.

55. Μολονότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο είναι αποκλειστικώς αρμόδιο για τη διαπίστωση και εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών στις διαφορές των κύριων δικών, να αποφανθεί επί του ερωτήματος αυτού, φρονώ ότι, με το ως άνω ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη δυνατότητα ύπαρξης κρατικών ενισχύσεων σε μια αγορά που δεν έχει απελευθερωθεί. Πράγματι, θα μπορούσε να ανακύψει το ζήτημα αν, σε περίπτωση μη απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας, ενδέχεται να απουσιάζουν ορισμένες από τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Υπενθυμίζω, συναφώς, ότι ο χαρακτηρισμός ενός μέτρου ως «κρατικής ενίσχυσης» προϋποθέτει τη συνδρομή τεσσάρων προϋποθέσεων, μεταξύ των οποίων τις προϋποθέσεις ότι η ενίσχυση «νοθεύει τον ανταγωνισμό» και «επηρεάζει τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών».

56. Πρέπει να επισημανθεί, αφενός, ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι πλεονέκτημα παρεχόμενο σε ορισμένες επιχειρήσεις, για παράδειγμα με τη μορφή επιδοτήσεων, μπορεί να επηρεάσει τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών και να νοθεύσει τον ανταγωνισμό ακόμη και πριν από την πλήρη απελευθέρωση της αγοράς στον οικείο τομέα [27]. Αφετέρου, το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον η αγορά είναι ανοικτή στον ανταγωνισμό [28]. Το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να έχει απαντήσει καταφατικώς στο ερώτημα αυτό, καθόσον αναφέρει ότι η λεττονική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας είχε ήδη απελευθερωθεί (και συνδεθεί με τις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας άλλων κρατών μελών) πριν από την 1η Ιουλίου 2007 και, κατά συνέπεια, πριν από τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών των διαφορών των κύριων δικών.

57. Υπό τις συνθήκες αυτές, εκτιμώ ότι το δεύτερο ερώτημα πρέπει να κριθεί απαράδεκτο από το Δικαστήριο, δεδομένου ότι φαίνεται να είναι υποθετικό και να μην επηρεάζει την έκβαση των κύριων δικών. Υπενθυμίζω, συναφώς, ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι δεν είναι αρμόδιο να απαντά στο αιτούν δικαστήριο οσάκις τα ερωτήματα που του υποβάλλονται δεν έχουν καμιά σχέση με τα περιστατικά ή με το αντικείμενο της διαδικασίας της κύριας δίκης και, επομένως, δεν ανταποκρίνονται σε αντικειμενική ανάγκη για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης [29].

Γ. Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

58. Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, εκτιμώ ότι το τρίτο ερώτημα δεν χρήζει απαντήσεως. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι το ερώτημα αυτό πρέπει να απαντηθεί, παραπέμπω στην κάτωθι ανάλυση σχετικά με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα.

Δ. Επί του τέταρτου και του ένατου προδικαστικού ερωτήματος

59. Με το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, σε περίπτωση που το επίμαχο μέτρο χαρακτηριστεί ως «κρατική ενίσχυση», η επιδίκαση της ζητηθείσας αποζημίωσης συνιστά νέα ενίσχυση ή πρέπει να εξομοιωθεί με την καταβολή τμήματος της κρατικής ενισχύσεως που δεν είχε καταβληθεί προηγουμένως. Με το ένατο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον κρατική ενίσχυση που χορηγείται στο

[27] Απόφαση της 10ης Ιουνίου 2010, Fallimento Traghetti del Mediterraneo (C-140/09, EU:C:2010:335, σκέψη 49).

[28] Απόφαση της 10ης Ιουνίου 2010, Fallimento Traghetti del Mediterraneo (C-140/09, EU:C:2010:335, σκέψη 50).

[29] Απόφαση της 17ης Μαΐου 1994, Corsica Ferries (C-18/93, EU:C:1994:195, σκέψη 14).

πλαίσιο τέτοιας αποζημίωσης πρέπει να χαρακτηριστεί ως «νέα ενίσχυση» ή ως «υφιστάμενη ενίσχυση», κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχεία β' και γ', του κανονισμού 2015/1589. Εκτιμώ ότι τα δύο αυτά ερωτήματα πρέπει να εξεταστούν από κοινού λόγω της συνάφειάς τους.

1. Επί της σημασίας του χαρακτηρισμού των αιτημάτων αποζημίωσης των εναγουσών υπό το πρίσμα των διατάξεων περί κρατικών ενισχύσεων

60. Πρέπει να επισημανθεί, πρώτον, ότι οι διάδικοι των κύριων δικών έθεσαν το ζήτημα κατά πόσον η διαπίστωση της ύπαρξης κρατικής ενισχύσεως μπορεί να εξαρτάται από τον χαρακτηρισμό των ασκηθεισών αγωγών βάσει του εθνικού δικαίου.

61. Συναφώς, οι ενάγουσες και η Ολλανδική Κυβέρνηση θεωρούν ότι, στις διαφορές της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί επί αιτήματος αποζημίωσης λόγω αδικοπρακτικής ευθύνης της ρυθμιστικής αρχής. Ειδικότερα, η ζημία της οποίας ζητείται η αποκατάσταση προκλήθηκε από πταίσμα της ρυθμιστικής αρχής το οποίο, άλλωστε, διαπιστώθηκε από εθνικό δικαστήριο. Συνεπώς, στηριζόμενες στη νομολογία που αντλείται από την απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Αστερίς κ.λπ. (106/87 έως 120/87, EU:C:1988:457), η οποία εκτίθεται στο σημείο 63 των παρουσών προτάσεων, οι ενάγουσες υποστηρίζουν ότι το γεγονός ότι η ασκηθείσα αγωγή είναι αγωγή αποζημίωσης αρκεί αφ' εαυτού για να αποκλείσει την ύπαρξη κρατικής ενισχύσεως.

62. Αντιθέτως, η Λεττονική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αποζημίωση που αξιώνουν οι ενάγουσες δεν έχει χαρακτήρα αγωγής αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από κρατική παρέμβαση –παρά τον χαρακτηρισμό της εν λόγω αγωγής ως αγωγής αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου–, αλλά απόκτησης πλεονεκτήματος που προβλέπεται στο άρθρο 30, παράγραφος 3, του νόμου για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας [30].

63. Δεύτερον, επισημαίνεται ότι το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί παρόμοιου ζητήματος στην απόφαση Αστερίς κ.λπ., στην οποία έκρινε ότι οι κρατικές ενισχύσεις διαφέρουν θεμελιωδώς κατά τη νομική φύση τους από τις αποζημιώσεις τις οποίες υποχρεώνονται να καταβάλουν σε ιδιώτες οι εθνικές αρχές προς αποκατάσταση ζημίας που τους προξένησαν [31]. Επομένως, με την καταβολή αποζημίωσης, το Δημόσιο αποσκοπεί στην αποκατάσταση της οικονομικής κατάστασης που θα επικρατούσε εάν δεν την είχε επιδεινώσει με την παρέμβασή του. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι ορισμένες μορφές αποζημίωσης που χορηγούνται στις επιχειρήσεις δεν συνιστούν κρατική ενίσχυση. Από την άλλη πλευρά, ο στόχος της κρατικής ενισχύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, είναι να παράσχει σε ορισμένες επιχειρήσεις πλεονέκτημα που βελτιώνει την υφιστάμενη οικονομική τους κατάσταση και τη θέση τους στην αγορά σε σύγκριση με άλλους ανταγωνιστές.

64. Εντούτοις, οι εν λόγω αγωγές αποζημίωσης δεν θα πρέπει να οδηγούν σε καταστρατήγηση της αποτελεσματικής εφαρμογής των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων [32]. Τα πρόσωπα που δεν μπόρεσαν να λάβουν ενίσχυση μη κοινοποιηθείσα στην Επιτροπή και μη εγκριθείσα από αυτήν δεν μπορούν να αξιώσουν ως «αποζημίωση» το ισόποσο της μη ληφθείσας ενισχύσεως, διότι τούτο θα ισοδυναμούσε με έμμεση χορήγηση παράνομης ενισχύσεως [33].

[30] Η διάταξη αυτή προέβλεπε δικαίωμα πώλησης του πλεονάσματος ηλεκτρικής ενέργειας στον δημόσιο πάροχο σε τιμή διπλάσια της μέσης τιμής πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία υπερέβαινε την καθορισθείσα κατά την οικεία περίοδο τιμή.

[31] Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 106/87 έως 120/87, EU:C:1988:457, σκέψη 23.

[32] Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, σκέψεις 42 έως 44).

[33] Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα D. Ruiz-Jarabo Colomer στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Atzeni κ.λπ. (C-346/03 και C-529/03, EU:C:2005:256, σημείο 198).

65. Τρίτον, επισημαίνω ότι το γεγονός ότι η καταβολή ενός ποσού είναι απόρροια δικαστικής αποφάσεως δεν αποκλείει, αφ' εαυτού, το ενδεχόμενο να χαρακτηριστεί ως «κρατική ενίσχυση». Ειδικότερα, στην απόφαση Buonotourist κατά Επιτροπής, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ιταλία είχε χορηγήσει κρατική ενίσχυση μέσω αποφάσεως του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας, Ιταλία), το οποίο είχε επιδικάσει αποζημίωση για υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας σε πάροχο υπηρεσιών μεταφοράς με λεωφορείο[34]. Ομοίως, στην υπόθεση ΔΕΗ και Επιτροπή κατά Αλουμίνιον της Ελλάδος, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ελλάδα είχε χορηγήσει κρατική ενίσχυση μέσω αποφάσεως ασφαλιστικών μέτρων του Πρωτοδικείου Αθηνών η οποία είχε επαναφέρει σε ισχύ για χρονικό διάστημα πλειόνων μηνών προτιμησιακό τιμολόγιο προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας υπέρ παραγωγού αλουμινίου[35].

66. Είναι αληθές ότι, από αμιγώς θεωρητική άποψη, το να θεωρηθεί ότι ένα εθνικό δικαστήριο μπορεί να χορηγήσει κρατική ενίσχυση προσκρούει στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Συγκεκριμένα, η δικαστική απόφαση δεν δημιουργεί (αφ' εαυτής) νέα μη προϋφιστάμενα δικαιώματα, αλλά απλώς ερμηνεύει και εφαρμόζει υφιστάμενους κανόνες δικαίου. Ωστόσο, η βασική αυτή θέση δεν μπορεί να εφαρμοστεί πλήρως στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, μεταξύ άλλων λόγω του γεγονότος ότι στον τομέα αυτόν δεν επιτρέπεται διάκριση αναλόγως του κρατικού φορέα που χορηγεί την κρατική ενίσχυση (ακόμη και όταν πρόκειται για δικαστήριο).

67. Για τους λόγους που εκθέτω στη συνέχεια, εκτιμώ ότι δικαστική απόφαση η οποία δέχεται τα αιτήματα των εναγουσών μπορεί να αποτελέσει «κρατική ενίσχυση», ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού των ενδίκων βοηθημάτων ως αγωγών αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου.

68. Κατά τη γνώμη μου, τούτο προκύπτει κατ' αρχάς τόσο από την εν λόγω απόφαση Buonotourist κατά Επιτροπής, η οποία μνημονεύεται στο σημείο 65 των παρουσών προτάσεων, όσο και από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία τα μέτρα κρατικών ενισχύσεων ορίζονται αντικειμενικώς από τα αποτελέσματά τους και όχι από τις αιτίες ή τους σκοπούς τους[36]. Ο δε αυτόματος αποκλεισμός της ύπαρξης κρατικής ενισχύσεως όταν μια δικαστική απόφαση αφορά «τυπικώς» αίτημα αποζημίωσης θα οδηγούσε στο να μην ορίζεται η έννοια της κρατικής ενισχύσεως αντικειμενικώς σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά της, αλλά υποκειμενικώς ανάλογα με τη δημόσια αρχή που τη χορήγησε.

69. Περαιτέρω, η υιοθέτηση ενός τυπικού κριτηρίου με βάση αποκλειστικώς το εθνικό δίκαιο για τον προσδιορισμό των αγωγών που μπορούν να οδηγήσουν στη χορήγηση κρατικής ενισχύσεως ενέχει, κατά τη γνώμη μου, υπαρκτό κίνδυνο καταστρατήγησης των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης περί κρατικών ενισχύσεων. Πράγματι, θα αρκούσε ένα αίτημα για παράνομη κρατική ενίσχυση να διατυπωθεί ως αίτημα αποζημιώσεως ώστε να εκφύγει των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων και του ελέγχου τόσο της Επιτροπής όσο και των εθνικών δικαστηρίων. Είναι όμως προφανές ότι μια τέτοια λύση θα υπονόμευε την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

70. Τέλος, οι υπό κρίση υποθέσεις αποτελούν κατά τη γνώμη μου εμφανέστατο παράδειγμα για τον κίνδυνο αυτό, στον βαθμό που κατά τα φαινόμενα –βάσει των ελέγχων που οφείλει να διενεργήσει το αιτούν δικαστήριο– οι αγωγές αποζημίωσης έχουν το ίδιο αποτέλεσμα με την εφαρμογή του νόμου που προβλέπει την αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας σε αυξημένη τιμή, η οποία συνιστά κρατική ενίσχυση (όπως διαπιστώθηκε στην απάντηση επί του πρώτου

[34] Απόφαση της 4ης Μαρτίου 2020, C-586/18 P, EU:C:2020:152, σκέψεις 88 έως 97.

[35] Απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2016, C-590/14 P EU:C:2016:797, σκέψεις 58 και 59.

[36] Απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2011, France Télécom κατά Επιτροπής (C-81/10 P, EU:C:2011:811, σκέψη 17).

προδικαστικού ερωτήματος). Ειδικότερα, με τις αγωγές αποζημίωσης, οι ενάγουσες ζητούν από εθνικό δικαστήριο να τους χορηγήσει κρατική ενίσχυση την οποία δεν μπόρεσαν να λάβουν προηγουμένως βάσει του νόμου. Το γεγονός ότι τα αιτήματα των εναγουσών χαρακτηρίζονται ως αιτήματα αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου ουδόλως μεταβάλλει τη διαπίστωση αυτή. Κατά συνέπεια, η αποζημίωση που αξιώνουν οι ενάγουσες μπορεί να θεωρηθεί ως «κρατική ενίσχυση» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

2. Επί του χαρακτηρισμού των αιτημάτων αποζημίωσης ως «νέων» ή «υφιστάμενων» ενισχύσεων

71. Εκτιμώ ότι η απάντηση στο ερώτημα αν, εν προκειμένω, ευρισκόμεθα ενώπιον «νέας ενισχύσεως» ή «υφιστάμενης ενισχύσεως» μπορεί να συναχθεί χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία από την ανάγνωση του κανονισμού 2015/1589.

72. Υπενθυμίζω συναφώς ότι το άρθρο 1, στοιχείο γ′, του ως άνω κανονισμού προβλέπει ότι ως «νέα ενίσχυση» νοείται κάθε ενίσχυση, δηλαδή τα καθεστώτα ενισχύσεων και οι μεμονωμένες ενισχύσεις που δεν αποτελούν υφιστάμενη ενίσχυση, καθώς και οι μεταβολές υφιστάμενων ενισχύσεων. Συνεπώς, αφ' ης στιγμής οι αποζημιώσεις που χορηγήθηκαν στις ενάγουσες δεν εμπίπτουν σε καμία κατηγορία «υφιστάμενων ενισχύσεων» κατά το στοιχείο β′ του ως άνω άρθρου, συνιστούν «νέα ενίσχυση». Συγκεκριμένα, η κρατική ενίσχυση που ζητούν οι ενάγουσες προδήλως δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των σημείων ii και iii της εν λόγω διατάξεως, καθόσον δεν έχει εγκριθεί από την Επιτροπή ή το Συμβούλιο ούτε έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή.

73. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω να δοθεί στο τέταρτο και στο ένατο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι η απόφαση με την οποία το εθνικό δικαστήριο επιδικάζει αποζημίωση στις ενάγουσες μπορεί να συνιστά «κρατική ενίσχυση» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και πρέπει να χαρακτηρίζεται ως «νέα ενίσχυση» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού 2015/1589, διότι δεν εμπίπτει σε καμία από τις κατηγορίες «υφιστάμενων ενισχύσεων» που προβλέπονται στο άρθρο 1, στοιχείο β′, του κανονισμού αυτού.

Ε. Επί του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

74. Με το πέμπτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, στην περίπτωση κατά την οποία τα επίμαχα στις υποθέσεις των κυρίων δικών αιτήματα αποζημίωσης θεωρηθούν ως αιτήματα καταβολής της κρατικής ενίσχυσης που δεν είχε εισπραχθεί προηγουμένως, η καταβολή αυτή πρέπει να εξαρτάται από την τρέχουσα κατάσταση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και την ισχύουσα εθνική νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένων των νυν υφιστάμενων περιορισμών προς αποφυγή της υπεραντιστάθμισης.

75. Λαμβάνοντας υπόψη την απάντηση που προτείνω να δοθεί επί του τέταρτου ερωτήματος, εκτιμώ ότι το πέμπτο ερώτημα δεν χρήζει απαντήσεως.

76. Εν πάση περιπτώσει, φρονώ ότι το ερώτημα αυτό είναι απαράδεκτο δεδομένου ότι φαίνεται να αφορά την εκτίμηση του κατά πόσον η καταβολή των επίμαχων αποζημιώσεων είναι συμβατή προς την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, εφόσον ήθελε θεωρηθεί ότι αυτές συνιστούν κρατικές ενισχύσεις χορηγούμενες βάσει του καθεστώτος κρατικών ενισχύσεων που ίσχυε μεταξύ 2005 και 2008. Συναφώς υπενθυμίζω ότι από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η εκτίμηση της συμβατότητας μέτρων ενισχύσεων ή συστήματος ενισχύσεων προς την εσωτερική αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ενεργεί υπό τον έλεγχο του δικαστή της

Ένωσης[37].

ΣΤ. Επί του έκτου και του εβδόμου προδικαστικού ερωτήματος

77. Με το έκτο και το έβδομο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, αφενός, το γεγονός ότι οι σταθμοί παραγωγής αιολικής ενέργειας έλαβαν, σε αντίθεση με τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, πλήρη ενίσχυση κατά το παρελθόν και, αφετέρου, το γεγονός ότι αποζημιώνεται μόνο ένα τμήμα των παραγωγών υδροηλεκτρικής ενέργειας είναι κρίσιμα για την ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

78. Όπως και η Επιτροπή καθώς και η Λεττονική Κυβέρνηση, εκτιμώ ότι οι περιστάσεις αυτές είναι άνευ σημασίας για την επίλυση των διαφορών των κύριων δικών. Ειδικότερα, τα ως άνω πραγματικά περιστατικά αποτελούν ενδεχομένως στοιχεία προς εκτίμηση της συμβατότητας προς την εσωτερική αγορά του καθεστώτος ενισχύσεων που ίσχυσε μεταξύ 2005 και 2008, η οποία εκτίμηση, όπως διευκρινίζω στο σημείο 76 των παρουσών προτάσεων, εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής. Συνεπώς, εκτιμώ ότι τα ερωτήματα αυτά πρέπει να απορριφθούν ως απαράδεκτα.

Ζ. Επί του ογδόου προδικαστικού ερωτήματος

79. Με το όγδοο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα κριτήρια που προβλέπονται για τις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας τυγχάνουν εφαρμογής στις επίμαχες στις υπό κρίση υποθέσεις ενισχύσεις, στον βαθμό που το ποσό των ενισχύσεων αυτών δεν υπερβαίνει το όριο για τις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας που καθορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1407/2013[38].

80. Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 2, του ως άνω κανονισμού, το ανώτατο όριο των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας πρέπει να εκτιμάται λαμβάνοντας υπόψη τις ενισχύσεις που έχουν ήδη λάβει οι ενάγουσες με βάση την ίδια νομοθεσία κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

81. Υπογραμμίζω επίσης ότι, καίτοι τα εθνικά δικαστήρια δεν είναι αρμόδια να αποφαίνονται επί της συμβατότητας των κρατικών ενισχύσεων προς την εσωτερική αγορά, ωστόσο μπορούν να επιλαμβάνονται διαφορών στο πλαίσιο των οποίων υποχρεούνται να ερμηνεύσουν και να εφαρμόσουν την κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έννοια της ενισχύσεως προκειμένου ιδίως να κρίνουν αν ένα κρατικό μέτρο που ελήφθη χωρίς να τηρηθεί η διαδικασία προηγουμένου ελέγχου του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έπρεπε να είχε υποβληθεί στη διαδικασία αυτή[39].

82. Επομένως, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να κληθεί να εκτιμήσει αν μια κρατική ενίσχυση εμπίπτει στο εισάγον παρέκκλιση καθεστώς των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας. Εναπόκειται, ως εκ τούτου, στο δικαστήριο αυτό να εξακριβώσει, σε κάθε μία από τις υποθέσεις των κύριων

[37] Απόφαση της 23ης Μαρτίου 2006, Enirisorse (C-237/04, EU:C:2006:197, σκέψη 23).

[38] Το ερώτημα αυτό φαίνεται να αιτιολογείται από το γεγονός ότι καθένα από τα ποσά που έλαβαν οι ενάγουσες είναι όντως χαμηλότερο από το όριο για τις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας.

[39] Απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2016, ΔΕΗ και Επιτροπή κατά Αλουμίνιον της Ελλάδος (C-590/14 P, EU:C:2016:797, σκέψη 98 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

δικών, αν οι επίμαχες ενισχύσεις σωρεύονται με άλλες κρατικές ενισχύσεις που έχουν ήδη λάβει οι ενάγουσες κατ' εφαρμογήν του νόμου για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας ή βάσει άλλων καθεστώτων ενισχύσεων που έχουν εγκριθεί από την Επιτροπή [40].

83. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο όγδοο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 1407/2013, αν η σώρευση των επίμαχων σε καθεμία από τις υποθέσεις των κύριων δικών ενισχύσεων με άλλες ενισχύσεις που λαμβάνουν οι ίδιες ενάγουσες συνεπάγεται υπέρβαση του ορίου που καθορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του ως άνω κανονισμού.

Η. Επί του δεκάτου προδικαστικού ερωτήματος

84. Με το δέκατο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να προσδιοριστεί η αφετηρία της δεκαετούς προθεσμίας παραγραφής κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 2, του κανονισμού 2015/1589.

85. Όπως και η Λεττονική Κυβέρνηση, εκτιμώ ότι το ερώτημα αυτό δεν χρήζει απαντήσεως καθόσον βασίζεται στην παραδοχή ότι η χορήγηση των επίμαχων αποζημιώσεων εξομοιώνεται με υφιστάμενη ενίσχυση, ενώ οι αποζημιώσεις αυτές πρέπει να θεωρούνται ως «νέα ενίσχυση».

86. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να σημειωθεί ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ημερομηνία κατά την οποία η παράνομη ενίσχυση χορηγείται πράγματι στον λήπτη της σηματοδοτεί την έναρξη της προθεσμίας παραγραφής [41], διευκρινίζοντας παράλληλα ότι ο χρόνος χορήγησης της ενίσχυσης δεν αντιστοιχεί στον χρόνο θεσπίσεως του καθεστώτος ενισχύσεων [42]. Υπενθυμίζω επίσης συναφώς ότι, στην απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2022, Επιτροπή κατά European Food κ.λπ. (C-638/19 P, EU:C:2022:50) (εκδοθείσα επί της υποθέσεως που είναι γνωστή με την ονομασία «Micula»), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου διευκρίνισε ότι ο χρόνος χορήγησης μιας πιθανής ενισχύσεως δεν είναι ο χρόνος κατά τον οποίο ο προσφυγών στη διαιτησία απέκτησε το ουσιαστικό δικαίωμα να ζητήσει αποζημίωση από το Δημόσιο λόγω φερόμενης παραβάσεως, αλλά ο χρόνος κατά τον οποίο το δικαίωμα αυτό αναγνωρίστηκε και προσδιορίστηκε ποσοτικώς με απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου. Πράγματι, μόνον κατά τη συγκεκριμένη αυτή χρονική στιγμή μπορεί ο προσφυγών στη διαιτησία να εξασφαλίσει την πραγματική καταβολή της αποζημίωσης την οποία ζητεί, αποκτώντας οριστικό δικαίωμα να λάβει την εν λόγω ενίσχυση, και το Δημόσιο υποχρεούται να χορηγήσει την ενίσχυση. Επίσης κατά την ίδια ημερομηνία είναι το μέτρο ικανό να νοθεύσει τον ανταγωνισμό και να επηρεάσει τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ [43].

87. Πρέπει πάντως να διευκρινιστεί ότι, εν προκειμένω, οι αποφάσεις του Administratīvā apgabaltiesa (δευτεροβάθμιου διοικητικού δικαστηρίου) προβλέπουν την αναστολή της εκτελέσεώς τους μέχρι την κοινοποίηση των ενισχύσεων που χορηγούν και την εν συνεχεία έκδοση της αποφάσεως της Επιτροπής επί των ενισχύσεων αυτών. Κατά συνέπεια, η πραγματική

[40] Επισημαίνω συναφώς ότι τόσο το αιτούν δικαστήριο όσο και ορισμένοι από τους μετέχοντες στη διαδικασία αναφέρονται στο καθεστώς κρατικών ενισχύσεων το οποίο ίσχυε παράλληλα με το επίμαχο στις κύριες δίκες μέτρο και το οποίο εγκρίθηκε με την απόφαση SA.43140 (2015/NN) της Επιτροπής, της 24ης Απριλίου 2017 – Στήριξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της συμπαραγωγής.

[41] Απόφαση της 26ης Απριλίου 2018, ANGED (C-233/16, EU:C:2018:280, σκέψεις 79 και 82).

[42] Απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2011, France Télécom κατά Επιτροπής (C-81/10 P, EU:C:2011:811, σκέψη 81).

[43] Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2022, Επιτροπή κατά European Food κ.λπ. (C-638/19 P, EU:C:2022:50, σκέψεις 123 έως 125).

χορήγηση των ενισχύσεων, ήτοι η καταβολή των αποζημιώσεων, δεν έχει επέλθει ακόμη και η προθεσμία παραγραφής του άρθρου 17, παράγραφος 2, του κανονισμού 2015/1589 δεν έχει αρχίσει να τρέχει.

88. Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο τέταρτο και στο ένατο προδικαστικό ερώτημα, στο δέκατο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, δεδομένου του χαρακτηρισμού της αγωγής αποζημίωσης ως «νέας ενισχύσεως», οι προϋποθέσεις του άρθρου 1, στοιχείο β′, σημείο iv, του κανονισμού 2015/1589 δεν πληρούνται διότι δεν έχει παρέλθει η δεκαετής προθεσμία παραγραφής από τη χορήγηση της ενισχύσεως. Η προθεσμία αυτή αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της αποφάσεως που δέχεται το αίτημα αποζημιώσεως, καθόσον η ημερομηνία αυτή συνιστά το χρονικό σημείο κατά το οποίο η ενίσχυση χορηγείται στον δικαιούχο κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 2, του ως άνω κανονισμού.

Θ. Επί του ενδέκατου προδικαστικού ερωτήματος

89. Με το ενδέκατο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το ίδιο, λαμβανομένων υπόψη του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ καθώς και των άρθρων 2 και 3 του κανονισμού 2015/1589, δεν μπορεί να δεχθεί το αίτημα αποζημιώσεως παρά μόνον υπό την αναβλητική αίρεση ότι έχει προηγηθεί η κοινοποίησή του στην Επιτροπή και η εκ μέρους της έγκρισή του.

90. Υπενθυμίζω, κατ' αρχάς, ότι μεταξύ των καθηκόντων με τα οποία το δίκαιο της Ένωσης επιφορτίζει τα εθνικά δικαστήρια κατά την εφαρμογή του συστήματος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων [44] συγκαταλέγεται η υποχρέωση, οσάκις το εθνικό δικαστήριο διαπιστώνει ότι το οικείο μέτρο έπρεπε να είχε κοινοποιηθεί στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, να εξακριβώσει αν το κράτος μέλος συμμορφώθηκε με την υποχρέωση αυτή και, αν τούτο δεν έχει συμβεί, να κρίνει το μέτρο παράνομο [45]. Κατά συνέπεια, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να διασφαλίζει την επέλευση, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο, όλων των εννόμων συνεπειών της παραβάσεως των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων, και ειδικότερα της παραβάσεως του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

91. Από την προπαρατεθείσα νομολογία προκύπτει, επομένως, ότι το αιτούν δικαστήριο δεν μπορεί να δεχθεί τα αιτήματα αποζημίωσης των παραγωγών όταν τα αιτήματα αυτά στηρίζονται σε παράνομη ενίσχυση. Όπως διευκρινίζω στο σημείο 70 των παρουσών προτάσεων, το δικαίωμα αποζημίωσης θα είχε εν τοις πράγμασι το ίδιο αποτέλεσμα με την εφαρμογή νομοθεσίας αντίθετης προς το δίκαιο της Ένωσης, η οποία θα επέφερε στρέβλωση του ανταγωνισμού. Ειδικότερα, οι παραγωγοί θα εισέπρατταν ποσό αντίστοιχο προς εκείνο που θα είχαν εισπράξει κατ' εφαρμογήν του παράνομου καθεστώτος ενισχύσεων, πράγμα που το αιτούν δικαστήριο οφείλει κατ' αρχήν να αποτρέψει.

92. Υπενθυμίζω άλλωστε ότι, στο πλαίσιο της κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Επιτροπής και των εθνικών δικαστηρίων, τα τελευταία εκτιμούν την ύπαρξη ενισχύσεως αλλά όχι τη συμβατότητά της προς την εσωτερική αγορά, δεδομένου ότι η εκτίμηση αυτή αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής και υπόκειται στον έλεγχο του Δικαστηρίου [46].

[44] Απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2016, ΔΕΗ και Επιτροπή κατά Αλουμίνιον της Ελλάδος (C-590/14 P, EU:C:2016:797, σκέψεις 95 έως 98 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[45] Απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, OTP Bank (C-672/13, EU:C:2015:185, σκέψη 68).

[46] Απόφαση της 2ας Μαΐου 2019, A-Fonds (C-598/17, EU:C:2019:352, σκέψεις 45 και 46).

93. Εν προκειμένω, το Administratīvā apgabaltiesa (δευτεροβάθμιο διοικητικό δικαστήριο) επιδίκασε την αποζημίωση εξαρτώντας την από αναβλητική αίρεση βάσει της οποίας οι λεττονικές αρχές δεν πρέπει να καταβάλουν ενίσχυση εάν δεν την έχουν κοινοποιήσει και δεν έχουν εξασφαλίσει την προηγούμενη έγκριση της Επιτροπής. Επομένως, το Administratīvā apgabaltiesa (δευτεροβάθμιο διοικητικό δικαστήριο), κρίνοντας στις αποφάσεις του της 31ης Μαΐου και της 10ης Ιουλίου 2019 ότι οι αποζημιώσεις τις οποίες υποχρέωσε τις εθνικές αρχές να καταβάλουν στις ενάγουσες θα μπορούσαν να καταβληθούν μόνον αφού η Επιτροπή συγκατίθετο ή λογιζόταν ότι έχει συγκατατεθεί, τήρησε τις απαιτήσεις του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

94. Ως εκ τούτου, εκτιμώ ότι στο ενδέκατο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ και τα άρθρα 2 και 3 του κανονισμού 2015/1589 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν τη χορήγηση κρατικής ενισχύσεως στην περίπτωση κατά την οποία εθνικό δικαστήριο δέχεται αίτημα αποζημιώσεως υπό τον όρο ότι το οικείο κράτος μέλος κοινοποιεί την επίμαχη ενίσχυση στην Επιτροπή και λαμβάνει γι' αυτήν εγκριτική απόφαση της Επιτροπής.

I. Επί του δωδέκατου προδικαστικού ερωτήματος

95. Με το δωδέκατο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν έχει σημασία για την εκτίμηση της ύπαρξης κρατικής ενισχύσεως το γεγονός ότι το αίτημα αποζημίωσης στρέφεται κατά δημόσιας αρχής διαφορετικής από εκείνη που υποχρεούται κατ' αρχήν να αγοράζει «πράσινη» ηλεκτρική ενέργεια από τους παραγωγούς και της οποίας ο προϋπολογισμός προορίζεται αποκλειστικώς για τους σκοπούς της δικής της λειτουργίας.

96. Με άλλα λόγια, με το ερώτημα αυτό ζητείται, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το νομικό καθεστώς και τα καθήκοντα που ανατίθενται στο νομικό πρόσωπο το οποίο οφείλει να χορηγήσει οικονομικό πλεονέκτημα έχουν σημασία για την εκτίμηση του κατά πόσον το εν λόγω πλεονέκτημα χορηγείται με «κρατικούς πόρους». Το ερώτημα αυτό φαίνεται να απορρέει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των υπό κρίση υποθέσεων και, μεταξύ άλλων, από την ιδιαιτερότητα της εθνικής νομοθεσίας η οποία, εν προκειμένω, ανέθεσε τον καθορισμό της αυξημένης τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας σε άλλο πρόσωπο πλην εκείνου που ήταν αρμόδιο να αγοράζει την «πράσινη» ηλεκτρική ενέργεια στην ως άνω τιμή [47]. Βάσει του εθνικού δικαίου, η ρυθμιστική αρχή δεν μπορούσε κατ' αρχήν να χρησιμοποιήσει τον δικό της προϋπολογισμό για την καταβολή κρατικών ενισχύσεων λόγω των περιορισμών που επέβαλλε το εθνικό δίκαιο, το οποίο της επέτρεπε να χρησιμοποιεί τα κεφάλαιά της μόνο για τη δική της λειτουργία.

97. Από το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε σημαντικό στο πλαίσιο της εκτίμησης μιας ενισχύσεως όχι τον φορέα που είναι επιφορτισμένος με την καταβολή της κρατικής ενισχύσεως, αλλά την προέλευση των κονδυλίων από τα οποία πρόκειται να καταβληθεί η εν λόγω ενίσχυση. Επιπλέον, από τη νομολογία προκύπτει σαφώς ότι ούτε το δημόσιο ή ιδιωτικό νομικό καθεστώς ούτε η αυτοτέλεια του προσώπου που είναι επιφορτισμένο με τη χορήγηση του επίμαχου πλεονεκτήματος επηρεάζουν την κρίση επί του σημείου αυτού [48].

[47] Υπενθυμίζω συναφώς ότι, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, η Latvenergo ήταν επιφορτισμένη με την αγορά του πλεονάσματος της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας σε αυξημένη τιμή, ενώ η μέση τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας καθοριζόταν από τη ρυθμιστική επιτροπή υπό την ιδιότητά της ως ρυθμιστικής αρχής της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

[48] Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2017, Επιτροπή κατά TV2/Danmark (C-656/15 P, EU:C:2017:836, σκέψεις 44 και 45).

98. Βάσει των προεκτεθέντων, στο δωδέκατο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το νομικό καθεστώς ενός νομικού προσώπου και τα καθήκοντα που του ανατίθενται βάσει του εθνικού δικαίου είναι άνευ σημασίας για την εκτίμηση του κατά πόσον ένα πλεονέκτημα χορηγείται με «κρατικούς πόρους», καθόσον η συγκεκριμένη πηγή των κρατικών πόρων δεν επηρεάζει τον χαρακτηρισμό του μέτρου ως κρατικής ενισχύσεως.

ΙΑ. Επί του δέκατου τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

99. Με το δέκατο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η οδηγία 2002/20 μπορεί να αποκλείσει την ενδεχόμενη χορήγηση αποζημίωσης στις ενάγουσες.

100. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι οι υπό κρίση υποθέσεις δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ως άνω οδηγίας, καθόσον αυτή δεν εφαρμόζεται στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, η εν λόγω οδηγία δεν περιέχει διατάξεις που να υποδηλώνουν ότι εφαρμόζεται σε άλλους τομείς πλην της αγοράς ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Συνεπώς, το ερώτημα αυτό πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως απαράδεκτο.

V. Πρόταση

101. Βάσει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Augstākā tiesa (Senāts) (Ανώτατο Δικαστήριο, Λεττονία) ως εξής:

1) Η υποχρέωση που επιβάλλεται στον δημόσιο πάροχο να αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια από παραγωγούς που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές σε τιμή υψηλότερη από την αγοραία τιμή, εκμεταλλευόμενος την υποχρέωση του τελικού καταναλωτή να καταβάλλει τίμημα που να αναλογεί στην ηλεκτρική ενέργεια που καταναλώνει, πρέπει να θεωρείται ενίσχυση που χορηγείται με κρατικούς πόρους κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

2) Η απόφαση με την οποία εθνικό δικαστήριο επιδικάζει αποζημίωση μπορεί να συνιστά «κρατική ενίσχυση» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και πρέπει να χαρακτηρίζεται ως «νέα ενίσχυση» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2015, περί λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή του άρθρου 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι δεν εμπίπτει σε καμία από τις κατηγορίες «υφιστάμενων ενισχύσεων» του άρθρου 1 στοιχείο β′, του κανονισμού αυτού.

3) Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 1407/2013 της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας, αν η σώρευση των επίμαχων σε καθεμία από τις υποθέσεις των κύριων δικών ενισχύσεων με άλλες λαμβανόμενες ενισχύσεις συνεπάγεται υπέρβαση του ορίου που καθορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του ως άνω κανονισμού.

4) Δεδομένου του χαρακτηρισμού της αγωγής αποζημίωσης ως «νέας ενισχύσεως», οι προϋποθέσεις του άρθρου 1, στοιχείο β′, σημείο iv, του κανονισμού 2015/1589 δεν πληρούνται διότι δεν έχει παρέλθει η δεκαετής προθεσμία παραγραφής από τη χορήγηση της ενισχύσεως. Η προθεσμία αυτή αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της

αποφάσεως που δέχεται το αίτημα αποζημιώσεως, καθόσον η ημερομηνία αυτή συνιστά το χρονικό σημείο κατά το οποίο η ενίσχυση χορηγείται στον δικαιούχο κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 2, του ως άνω κανονισμού.

5) Το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ και τα άρθρα 2 και 3 του κανονισμού 2015/1589 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν τη χορήγηση κρατικής ενισχύσεως στην περίπτωση κατά την οποία εθνικό δικαστήριο δέχεται αίτημα αποζημιώσεως υπό τον όρο ότι το οικείο κράτος μέλος κοινοποιεί την επίμαχη ενίσχυση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και λαμβάνει γι' αυτήν εγκριτική απόφαση της Επιτροπής.

6) Το νομικό καθεστώς ενός νομικού προσώπου και τα καθήκοντα που του ανατίθενται βάσει του εθνικού δικαίου είναι άνευ σημασίας για την εκτίμηση του κατά πόσον ένα πλεονέκτημα χορηγείται με «κρατικούς πόρους», καθόσον η συγκεκριμένη πηγή των κρατικών πόρων δεν επηρεάζει τον χαρακτηρισμό του μέτρου ως κρατικής ενισχύσεως.